

พระปฐมเจดีย์:

Phra Prathon Chedi

One of the oldest stupas in Thailand, Phra Prathon Chedi is located in the middle of the ancient city of Nakhon Pathom, dated back to Dvaravati period about a thousand years ago. The name, Phra Prathon Chedi, means the holy stupa of Thona or Thanan, an ancient measurement.

According to a legend, after the cremation of Gautama Buddha, his relics were equally divided amongst 8 royal families and his disciples by using a golden Thona. This golden Thona was eventually inherited in the Thona Brahmin family, who brought it to the ancient Nakhon Chai Si in Suvarnabhumi. The golden Thona was kept inside a stone stupa in 590.

The King of Sri Lanka sent a prominent monk to ask the golden Thona from the King of Nakhon Chai Si, who agreed in exchange of one Thona of holy relics of Lord Buddha and built a new stupa to keep the holy relics, which is Phra Pathom Chedi. In 656, a King of Lavo ruled Nakhon Chai Si and rebuilt the stupa and named Phra Prathon Chedi.

มหาเจดีย์สถาน กลางเมือง นครปฐมโบราณ

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี

ฐานด้านล่างของพระประโทณเจดีย์
เป็นลักษณะของฐานเจดีย์สมัยทวารวดี

“...ถึงประโทณารามพราหมณ์เขาสร้าง
เป็นพระปรารค์แต่บุราณนานนักหนา
แต่ครั้งตวงพระธาตุพระศาสดา
พราหมณ์ศรัทธาสร้างสรรดไว้มั่นคง
บรรจพระทะนทานทองของวิเศษ
พิน้อมเกศโมทนาอาณิงสงส์
จตุรูปเทียมนอกิวันทนด้วยบรรจง
ถวายธงแพรวฟ้าแล้วลาจร...”

(นิราศพระแท่นดงรัง ของหมื่นพรหมสมพัตร
(เสมียนมี) สันนิษฐานว่าแต่งเมื่อราวปี พ.ศ. ๒๓๗๙)

พระประโทณเจดีย์ ภายหลังกการขุดแต่งและบูรณะ
โดยกรมศิลปากรเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐ พบว่าฐานล่างเป็นเจดีย์
สมัยทวารวดี ส่วนปรารค์ด้านบน สันนิษฐานว่ามาสร้าง
เพิ่มเติมในสมัยอยุธยาตอนปลายหรือต้นรัตนโกสินทร์

หากเอ่ยถึงปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดนครปฐม
แล้ว ผู้คนส่วนใหญ่คงนึกไปถึงองค์พระปฐมเจดีย์ที่
สูงใหญ่เป็นศรีสง่าแห่งเมืองนครปฐมเป็นลำดับแรก
แต่ความจริงแล้วยังมีเจดีย์อีกองค์หนึ่งที่มีความสำคัญ
ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเลย พระเจดีย์องค์นี้มีนามว่า
“พระประโทณเจดีย์” ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่ง
กึ่งกลางของเมืองโบราณสมัยทวารวดี เมื่อกว่าพันปี
ซึ่งปัจจุบันรู้จักในชื่อว่าเมืองนครปฐมโบราณ ในขณะที่
พระปฐมเจดีย์นั้นเป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง
ออกไป แต่เนื่องจากองค์พระปฐมเจดีย์ได้รับการ
สร้างเสริมขึ้นมาใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จนมีขนาด
ใหญ่โตและยังถือเป็นปูชนียสถานสำคัญของชาติ
ในขณะที่พระประโทณเจดีย์เพิ่งได้รับการขุดแต่งและ
บูรณะขึ้นใหม่ เมื่อราว ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มานี้เอง ผู้คน
ทั่วไปจึงยังไม่ทราบถึงความสำคัญของเจดีย์องค์นี้
กันอย่างแพร่หลายเท่าใดนัก

ภาพถ่ายเก่าของพระประโทณเจดีย์ ก่อนการบูรณะ

เล่าขาน...ตำนานองค์เจดีย์

คำว่า “ปโทณเจดีย์” ในภาษาบาลี มีความหมายถึงอนุสรณ์แห่งกลามะพรวัว ที่โทณะพราหมณ์เคยใช้เป็นทะนานดวงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ให้กับกษัตริย์ทั้งแปดหัวเมือง ภายหลังการถวายพระเพลิงพระบรมศพองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาล

ตำนานและเรื่องเล่าของชาวบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกับพระประโทณและพระปฐมเจดีย์มีอยู่หลายฉบับ บางฉบับก็มีเนื้อความคล้ายกัน แต่บางฉบับก็เล่าแตกต่างกันออกไป อันเป็นปกติธรรมดาของตำนานที่แต่เดิมเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกัน จึงอาจมีการเพิ่มเติมเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับบริบทนิยมของผู้เล่า เมื่อนำมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจึงทำให้มีเนื้อความต่างกันออกไปบ้าง

ในส่วนของตำนานพระประโทณเจดีย์ที่จะขอนำมาเล่าในครั้งนี้เป็นตำนานฉบับของพระยามหาอรรถนิกร ฉบับนายทอง และฉบับนายอ่อง ไวกำลัง ซึ่งมีเนื้อความใกล้เคียงกัน โดยเล่าถึงมูลเหตุของการสร้างมหาเจดีย์สถานพระประโทณเจดีย์ไว้ว่า

ครั้งหนึ่ง เมื่อเมืองนครไชยศรียังมีได้กำเนิดขึ้นนั้นมีบ้านพราหมณ์อยู่ตำบลหนึ่งเรียกกันว่า บ้านโทณะพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้สืบสายสกุลมาจากพราหมณ์ผู้นำโทณะ หรือทะนานทองที่ดวงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุครั้งพุทธปรินิพพานมายังดินแดนแถบนี้ โดยได้นำทะนานทองมาบรรจุไว้ในเรือนหิน เมื่อครั้งพุทธศักราชได้ ๑๑๓๓ ปี

ครั้นต่อมา มีพระยาองค์หนึ่งชื่อ ท้าวศรีลิทธิไชย-พรหมเทพ ได้มาสร้างเมืองนครไชยศรีขึ้น และปกครองบ้านเมืองนี้อย่างสงบสุข ต่อมาเจ้าเมืองลงกาอยากได้ทะนาน (โทณะ) ที่บรรจุอยู่ในเรือนหินไปไว้ยังลังกาทวีป จึงส่งพราหมณ์นามว่า พระกัลยาดีศเถรเจ้ามาเป็นผู้ขอทะนานจากพระเจ้าศรีลิทธิไชย ซึ่งฝ่ายพระเจ้าศรีลิทธิไชยก็ยินดียกให้ โดยขอแลกกับพระบรมสารีริกธาตุหนึ่งทะนาน เจ้าเมืองลงกาก็ยินยอมและส่งพระบรมสารีริกธาตุมาให้ตามที่ขอไป ฝ่ายพระเจ้าศรีลิทธิไชยได้ไปแจ้งแก่หมู่พราหมณ์ผู้รักษาเรือนหินว่าขอทะนานทองไปให้เมืองลงกา แต่เหล่าพราหมณ์ไม่ยอมให้ทะนานดังกล่าว

พระเจ้าศรีลิทธิไชยโกรธเหล่าพราหมณ์ทั้งหลาย จึงยกทัพออกไปตั้งเมืองใหม่ชื่อเมืองปาวัน แล้วสร้างพระไสยาสน์องค์ใหญ่เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายใน จากนั้นก็ยกทัพมาแย่งชิงทะนานทองไปจากพราหมณ์ แล้วส่งไปให้เจ้าเมืองลงกา พระเจ้าลงกาก็นำไปบรรจุไว้ในสุวรรณเจดีย์

ต่อมาเมื่อพุทธศักราชได้ ๑๑๙๙ ปี มีกษัตริย์จากละโว้ชื่อ กากะวรวรรณดิศราช ได้มาก่อสร้างพระเจดีย์ล้อมเรือนหินที่เคยบรรจุทะนานทอง แล้วให้ชื่อว่าพระประโทณเจดีย์ มาตั้งแต่นั้น

ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเมืองนครปฐมโบราณ

ส่วนตำนานบางเรื่อง กล่าวถึง พระประโศภนว่าเป็นเจดีย์ที่พญาพานสร้างขึ้นเพื่อล้างบาปจากการที่ได้ฆ่ายายหอมผู้มีบุญคุณแก่ตน โดยเล่าว่า ครั้งหนึ่งที่เมืองศรีวิชัย มีกษัตริย์ครองราชย์ชื่อ พญาางในครั้งนั้น มเหสีได้ประสูติราชบุตรพระองค์หนึ่ง (บางเรื่องเล่าว่าเมื่อประสูติได้เอาพานทองมารองรับ แต่พระพักตร์กระทบกับขอบพานเป็นแผล จึงเรียกว่า พญาพาน) โหราจารย์ทำนายว่าราชบุตรมีบุญญาธิการมาก แต่จะทำปิตุฆาต พญาางจึงให้ทหารนำทารกไปทิ้งในป่า ปรากฏว่ายายหอมซึ่งเป็นชาวบ้านแถบนั้นไปพบจึงได้เก็บไปเลี้ยงไว้จนเติบโตเป็นหนุ่ม ก็นำไปถวายให้กับเจ้าเมืองราชบุรีเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

ขณะนั้น เมืองราชบุรียังถือเป็นเมืองขึ้นของเมืองศรีวิชัยอยู่ ครั้งหนึ่งเมื่อถึงคราวต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ ราชบุตรไม่เห็นด้วย จึงประกาศแข็งเมือง จนในที่สุดได้มีการรบกันระหว่างพญาางกับราชบุตร ผลปรากฏว่าราชบุตรเป็นฝ่ายได้ชัยชนะและประหารพญาางในสงคราม จากนั้นจึงเข้ายึดเมืองศรีวิชัย

เมื่อเข้าเมืองได้ พบกับมเหสีของพระเจ้าศรีวิชัย (ซึ่งเป็นพระราชมารดาของตน แต่ราชบุตรไม่ทราบ) มีความประสงค์อยากได้เป็นชายาของตน เทพยดาจึงแปลงกายมาเป็นแมวทำอุบายให้ราชบุตรรู้ว่าเป็นมารดาแห่งตน และทราบว่าเป็นพระราชาบิดา

พญาพานโกรธแค้นยายหอมที่ไม่เล่าเรื่องทั้งหมดให้ตนทราบ และทำยสุดได้นำยายหอมไปฆ่า คนทั้งปวงจึงเรียกราชบุตรว่า พญาพาน เพราะไม่รู้จักบุญคุณคน

ต่อมาพญาพานสำนึกผิด จึงอยากล้างบาปในการฆ่าผู้มีบุญคุณ พระสงฆ์จึงขอให้สร้างเจดีย์ชดใช้บาป โดยพญาพานได้สร้างเจดีย์ที่สูงชันวกเขาเทิน (พระปฐมเจดีย์) เพื่อล้างบาปที่กระทำปิตุฆาต และสร้างพระประโศภนเพื่อล้างบาปในการฆ่ายายหอมผู้เลี้ยงดูตนมา

เมืองนครปฐมโบราณ...เมืองทวารวดีที่ใหญ่ที่สุด ของไทย

เมืองนครปฐมโบราณ (บางท่านเรียกเมืองนคร-ไชยศรีโบราณ) เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่มีอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ เป็นต้นมา หรือมีอายุเก่ากว่าพันปีมาแล้ว เมืองแห่งนี้ถือเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของไทย โดยมีลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน กว้างประมาณ ๒,๐๐๐ เมตร และยาวประมาณ ๓,๖๐๐ เมตร

เมืองโบราณแห่งนี้ มีพระประโทนเจดีย์อยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของเมือง และน่าจะมีเจดีย์อีกหลายองค์อยู่ภายในเมือง แต่ส่วนใหญ่ถูกขุดกรุกทำลายไปเกือบหมดแล้ว นอกจากนี้ ทางด้านทิศตะวันตกนอกตัวเมือง ห่างออกไปประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของพระปฐมเจดีย์ ซึ่งแต่เดิมคงเป็นศาสนสถานสำคัญสมัยทวารวดีอีกแห่งหนึ่ง จึงมีความเป็นไปได้ว่า ในครั้งสมัยทวารวดีมีการแบ่งพื้นที่ของพุทธสถาน โดยมีวัดคามวาสีอยู่ในเมือง และวัดอรัญวาสี (วัดป่า) ที่อยู่นอกเมือง ดังเช่นที่เคยพบกันมาแล้วทั้งในอินเดียและลังกา

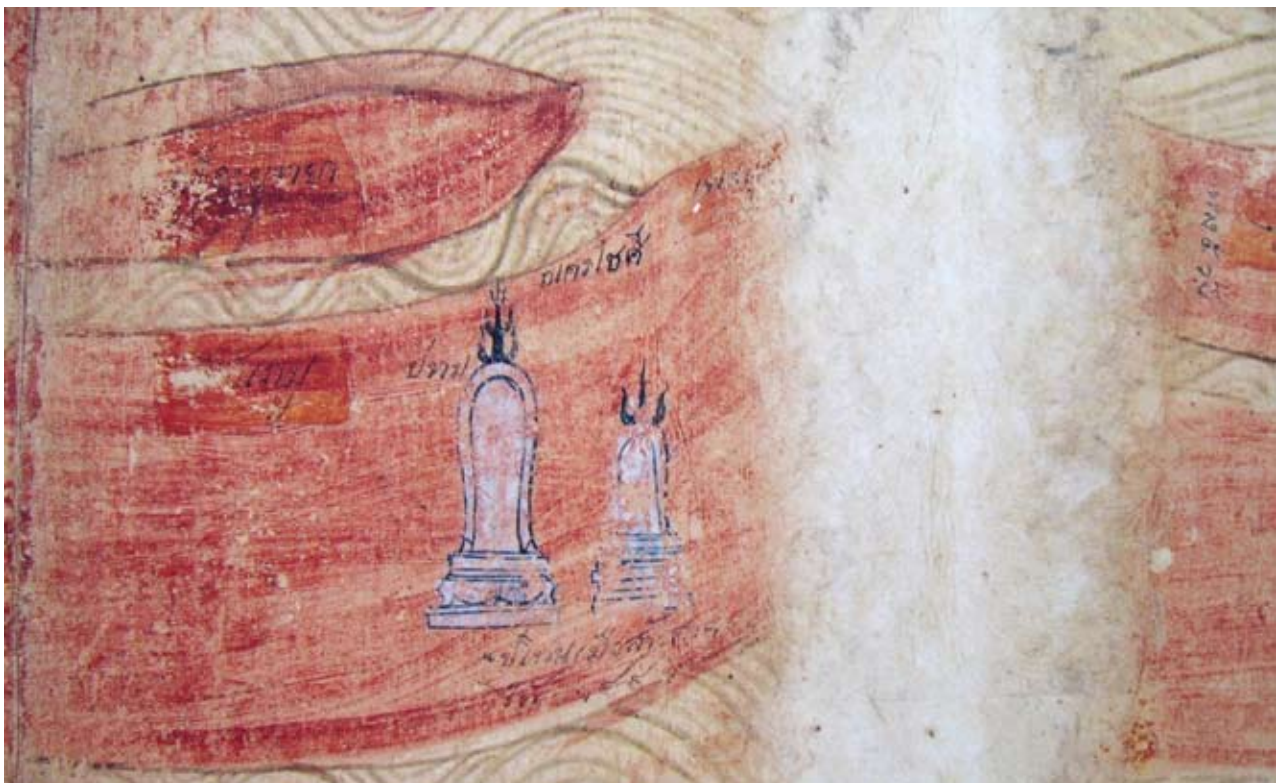
พระประธม-พระประโทณ :

ศรีพระมหานครกรุงศรีอยุธยา

พระปฐมเจดีย์และพระประโทณเจดีย์ที่เป็นศาสนสถานในสมัยทวารวดี เมื่อผ่านกาลเวลาอันยาวนานก็ย่อมทรุดพังลงมาบ้างอันเป็นเรื่องปกติธรรมดาของโลก อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น เจดีย์ทั้งสองก็ยังถือเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในสมัยอยุธยาให้ความเคารพเป็นอย่างสูง ดังเช่นที่ปรากฏในเอกสารหอหลวง (บันทึกคำให้การชาวกรุงเก่า) สมัยอยุธยา ที่ระบุถึงปูชนียสถานซึ่งเป็นหลักเป็นประธานพระนคร และเป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศกรุงศรีอยุธยา โดยระบุชื่อของ “พระประธมพระประโทณ” ว่า “...เป็นมหาธาตุใหญ่อยู่ที่แขวงนครไชยศรี ๒ องค์ ...สิ่งนี้เป็นศรีพระมหานครกรุงศรีอยุธยาสืบมาแต่โบราณ...”

สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา ที่เป็นเอกสารสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้เขียนภาพของพระประธม (ประธม) และพระประโทณ (ประโทณ) เอาไว้ด้วย โดยด้านล่างใต้ภาพพระประโทณ มีข้อความเขียนว่า “ปโทณเมื่อศาสนาใด ๑๑๙๙ ปี” ซึ่งเป็นปี พ.ศ. ที่สอดคล้องกับเรื่องราวในตำนานที่กล่าวมาแล้ว โดยในภาพเขียนดังกล่าว รูปทรงของพระประโทณมีส่วนยอดด้านบนเป็นทรงปราสาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่า องค์พระประโทณเจดีย์มีการก่อสร้างด้านบนเป็นเจดีย์ทรงปราสาทมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว และย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระประธมและพระประโทณที่มีมาครั้งสมัยอยุธยาด้วย

ภาพจากสมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา
ที่เขียนภาพของ พระประธม-พระประโทณ เอาไว้

รูปลักษณะ...พระประโทณเจดีย์

แต่เดิมนั้น พระประโทณเจดีย์มีลักษณะเป็นเนินดินสูงใหญ่ โดยมีพระปรางค์ขนาดย่อมอยู่บนยอด ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๐ กรมศิลปากรโดยสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี ได้ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานแห่งนี้ ผลการขุดแต่งทางโบราณคดีพบว่า บริเวณใต้เนินดินด้านล่างเป็นฐานเจดีย์สมัยทวารวดีขนาดใหญ่ ที่มีอายุกว่าพันปีมาแล้วหลงเหลืออยู่ภายใน

ลักษณะของฐานเจดีย์สมัยทวารวดีที่ขุดค้นพบ เริ่มต้นจากลานปูอิฐ ซึ่งบริเวณมุมทั้งสี่ของเจดีย์ มีฐานทรงกลมรูปทรงคล้ายดอกบัวบาน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๕๐ เซนติเมตร อยู่โดยสันนิษฐานว่าอาจเป็นหลักมุมเขตศักดิ์สิทธิ์ หรือเสาโคมไฟก็เป็นได้

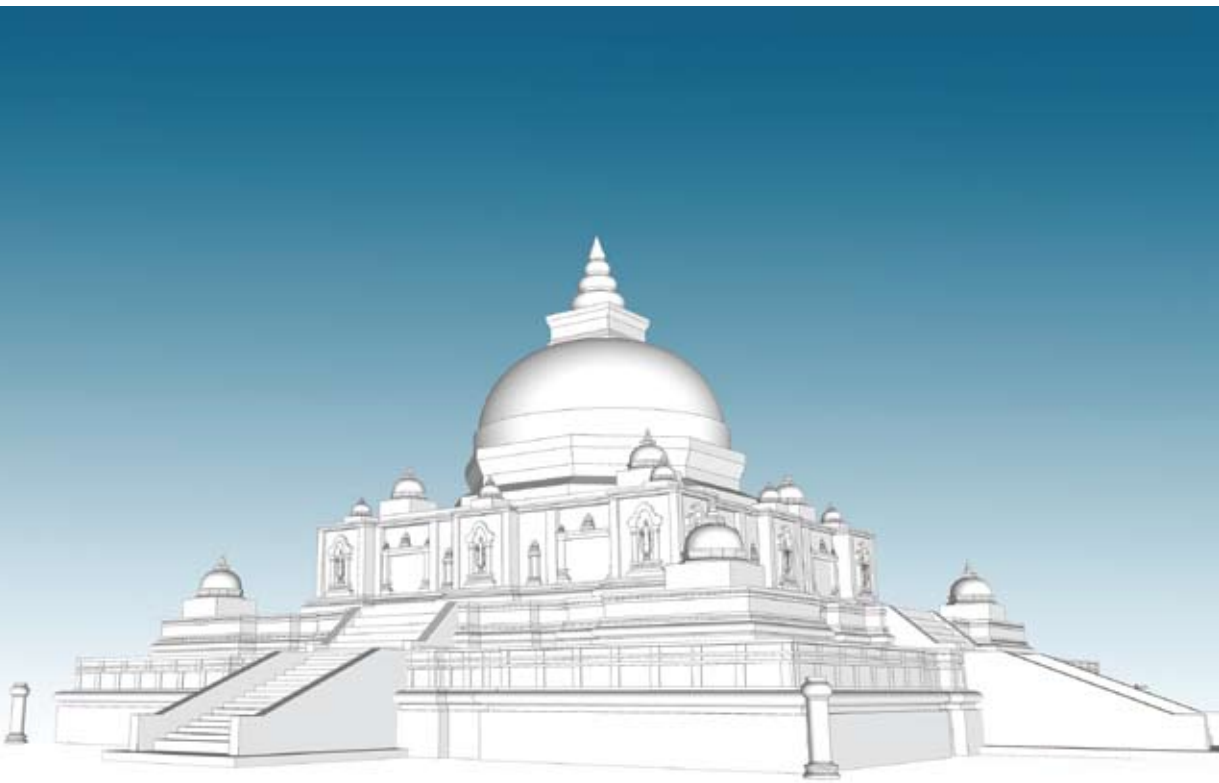
พระประโทณสมัยทวารวดี มีฐานเริ่มต้นเป็นฐานเชิงเรียบ รองรับฐานยกเก็จซ้อนกันสองชั้น จากนั้นจึงเป็นลานประทักษิณที่มีเจดีย์ประจำมุมทั้งสี่มุม ส่วนกลางเป็นฐานย่อเก็จสี่เหลี่ยม ที่ตรงกลางทำเป็นจระนำเว้าเข้าไป โดยแต่เดิมอาจประดิษฐานพระพุทธรูปยืนในแต่ละซุ้ม ส่วนต่อขึ้นไปพังทลายไปมากจนยากที่จะสันนิษฐานรูปแบบแน่ชัด ด้านบนสุดเป็นเจดีย์ทรงปรางค์ที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายและอาจมีการบูรณะเพิ่มเติมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย

บริเวณกึ่งกลางของเจดีย์แต่ละด้าน มีบันไดก่อด้วยอิฐเพื่อใช้เป็นทางขึ้นสู่ลานประทักษิณดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ บันไดดังกล่าวไม่น่าจะสร้างพร้อมกับเจดีย์สมัยแรก เนื่องจากเป็นการทำบันไดไปแปะติดไว้กับผนังเจดีย์เท่านั้น

หลักฐานจากการขุดแต่งทางโบราณคดี พบว่าพระประโทณเจดีย์หลังจากการก่อสร้างในสมัยทวารวดีเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ แล้ว คงมีการบูรณะโดยการก่อพอกเพิ่มเติมจากเดิมที่เป็นฐานซ้อนสองชั้นเป็นสามชั้นและสร้างบันไดเพิ่ม แต่การก่อสร้างดังกล่าวคงมีระยะไม่ห่างจากการก่อสร้างครั้งแรกมากนัก และต่อมาคงถูกทิ้งร้างไปนาน จนในสมัยอยุธยาตอนปลายจึงมีการเกลี้ยอิฐบนยอดเนินเจดีย์ที่พังทลายลงมาแล้ว และสร้างพระปรางค์ขึ้นไว้บนยอดด้านบน ดังที่ปรากฏจากสมุดภาพใตกรรมิตังที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว

ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ได้ให้ข้อสันนิษฐานของรูปทรงเจดีย์สมัยทวารวดีที่พระประโทณเจดีย์ ในบทความเรื่อง “รูปแบบสันนิษฐานจากซากเจดีย์สมัยทวารวดีที่นครปฐม” ไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า “...รูปแบบที่น่าเป็นไปได้ ได้แก่ ส่วนล่างฐาน ๒ ชั้นซ้อนลดหลั่น ชั้นบนมียอดบริวารประจำมุมบนลาน ลานฐานกว้างของชั้นนี้รองรับส่วนกลาง ซึ่งมีจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปมุมบนทั้งสี่ของส่วนกลางมียอดบริวารประจำมุมด้วยเช่นกัน ส่วนบนมียอดบริวารและประธานทรงมะนาวตัด...”

รูปลักษณะสันนิษฐานของเจดีย์พระประโทณ ในสมัยทวารวดี
(ภาพสันนิษฐาน โดย ศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม)

อนุสาวรีย์หลวงพ่อชุ่ม ภายในเขตวัดพระประโทน

อนุสาวรีย์หลวงพ่อชุ่ม :

พิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งภายในวัด

บริเวณใกล้กับหมู่กุฏิสงฆ์ มีเจดีย์ขนาดเล็กหรืออนุสาวรีย์แห่งหนึ่งใช้เป็นที่บรรจุอัฐิของพระครูสมณกิตติคุณ (ชุ่ม) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระประโทนเจดีย์อนุสาวรีย์แห่งนี้มีความสำคัญในทางโบราณคดี เนื่องจากเมื่อครั้งอดีตที่หลวงพ่อชุ่มยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุจำนวนหนึ่งที่พบในบริเวณวัดพระประโทนเจดีย์ รวมถึงสิ่งของที่พบในบริเวณใกล้เคียงที่มีผู้นำมาถวาย ท่านเห็นว่าหากเก็บไว้ก็อาจสูญหายไปได้ จึงได้นำโบราณวัตถุเหล่านั้นมาบอกด้วยปูนประดับติดไว้ที่ผนังของอนุสาวรีย์ และบริเวณโดยรอบ ในปัจจุบันอนุสาวรีย์แห่งนี้ จึงถือเป็นเสมือนพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง ที่จัดแสดงโบราณวัตถุที่มีความงดงามหลากหลายประเภท เช่น ศิวลึงค์ ที่พบจากบ้านสองตอนใกล้กับวัดพระประโทนเจดีย์ ชิ้นส่วนปูนปั้นรูปบุคคล ชิ้นส่วนแม่พิมพ์ที่ใช้ในการหล่อเครื่องประดับ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เข้าชมสามารถเดินวนรอบเพื่อชมโบราณวัตถุได้อย่างใกล้ชิด

**โบราณวัตถุที่ติดประดับ
อยู่ที่อนุสาวรีย์หลวงพ่อบุ๋ม**

อ้างอิง

๑. กรมศิลปากร, พระปฐมเจดีย์ กรมศิลปากร
ตรวจสอบชำระใหม่ และการบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์
(โดยเสด็จพระราชกุศล ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิบูลเถร) วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๘),
กรุงเทพฯ : บริษัท ยูนิคั๊ โพรเกรส, ๒๕๒๘ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)

๒. วัดพระประโทนเจดีย์, ประวัติวัดพระประโทน
เจดีย์วรวิหาร องค์พระประโทนเจดีย์ จุลพระโทนเจดีย์
(ที่ระลึกเนื่องในงานพิธีพุทธาภิเษก พระพุทธธีรธรรม),
กาญจนบุรี : สหાયการพิมพ์, ๒๕๔๑

๓. สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี,
รายงานเบื้องต้นการศึกษาทางโบราณคดีและ
บูรณะโบราณสถานวัดพระประโทนเจดีย์ จังหวัดนครปฐม,
เอกสารพิมพ์คอมพิวเตอร์, ๒๕๕๐

๔. ศ.ดร. สันติ เล็กสุขุม, “รูปแบบสันนิษฐานจาก
ซากเจดีย์สมัยทวารวดีที่นครปฐม” ปกิณกศิลปวัฒนธรรม
เล่ม ๑๕ จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
ไซออนมีเดีย, ๒๕๕๒, หน้า ๖๓-๘๔

๕. วสันต์ เทพสุริยานนท์, “พระประโทนเจดีย์:
จากการศึกษาทางโบราณคดี “ปกิณกศิลปวัฒนธรรม
เล่ม ๑๕ จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
ไซออนมีเดีย, ๒๕๕๒, หน้า ๔๗-๖๒

๖. สำนักงานจังหวัดนครปฐม , ประวัติมหาดไทย
ส่วนภูมิภาค จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสมัย,
๒๕๒๘

๗. Piriya Krairiksh, “The Phra pathon chedi”
สิ่งละอันพันละน้อย ๖๐ ปี วารุณี ไอลถารมย์, กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๗, หน้า ๒๓๑-๒๘๒

ท้ายบท

ภายในวัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร นอกจาก
จะมีพระมหาเจดีย์ใหญ่เป็นประธานของพระอาราม
ยังมีสิ่งก่อสร้างอีกหลายอย่างที่ควรค่าแก่การสักการะ
เพื่อความเป็นมงคลแก่ชีวิต ตัวอย่างเช่น พระวิหาร
และพระอุโบสถที่ตั้งคู่กันอยู่ทางด้านหน้าขององค์เจดีย์
โดยเฉพาะโบสถ์มหาจินตหราแดงที่ตั้งอยู่โดยรอบของ
พระอุโบสถนั้น มีการสลักลวดลายอย่างสวยงาม
เป็นงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่มีคุณค่ายิ่ง นอกจากนี้
บริเวณมุมด้านทิศใต้ของวิหารใกล้รอยพระพุทธรูป
จำลอง มีศาลาที่ตั้งรูปปั้นยายหอม ที่มีประวัติเชิง
ตำนานเกี่ยวข้องกับพระประโทนเจดีย์ รูปยายหอมนี้
มักมีผู้มานิยมบนบานศาลกล่าวกันเป็นประจำ เมื่อได้
ผลสำเร็จตามความปรารถนาจะนำตุ๊กตารูปเปิดมา
ถวาย จนวางเรียงกันเป็นแถวยาวทั้งด้านหน้าศาลา
และแนวกำแพงแก้ว โดยชาวบ้านเชื่อกันว่ายายหอมนั้น
แต่เดิมเคยเลี้ยงเปิดมาก่อน

และด้วยความสำคัญขององค์พระประโทนเจดีย์
ดังที่กล่าวมาแล้ว ทางกรมศิลปากรจึงได้ประกาศ
ขึ้นทะเบียนพระประโทนเจดีย์เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ
มาตั้งแต่เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

อรุณศักดิ์ กังมณี

จบการศึกษาปริญญาตรีและโท
จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
สนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับเรื่องเทพฮินดู รวมถึงประติมานวิทยาของพุทธ
และฮินดู ปัจจุบันรับราชการตำแหน่งนักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ
สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี